

Культура 10

05-10-2025

Тиждень #32

Лекція #116:

Графіка – княжої доби
(прозівка 24 - закінчення)

Лекція 12:

Графіка XV-XVIII ст. Початки і розвиток граверства
(початок - прозівки 17)

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Лекція 12:

Графіка XV-XVIII ст. Початки і розвиток граверства

Виконати:

Виконати:

*** Прошу закінчити залеглі завдання і передати або переслати мені
в найближчий час. ***

ГРАФІКА XV-XVIII ст.

ПОЧАТКИ і РОЗВИТОК ГРАВЕРСТВА

Поява друкарства у першій половині XVI ст. породила і нову форму графіки — гравюру. У граверстві образ рисується не безпосередньо на папері, але вирізується на якомусь твердому предметі (дереві, металі тощо), з якого відбивають чи віддруковують репродукції на папері. Завдяки друкарству стало виходити все більше книжок, а це в свою чергу пожвавило розвиток графіки, оскільки необхідним атрибутом книжки далі вважалося привабливе мистецьке оздоблення.

У своїй орнаментатії перші друковані книги майже повністю наслідували графіку рукописних книг. Зрештою, книгодрукування почалося, коли рукописна книга стояла на вершинах свого розвитку.

На верху першої сторінки тексту давалось орнаментальну **заставку**, вміщену в прямокутник. Початкові літери розділів — **ініціали** були великі розміром й сплетені з різноманітних орнаментів, переважно рослинних. А далі вміщували ілюстрації — т.зв. **мініатюри**. На відміну від багатокольорових малюнків рукописних книг, перші друковані книги були оздоблені лише чорно-білими гравюрами. Часом заставки та ініціали оживлювали ручним

додатком яскраво-червоної фарби. Своїм майстерним виконанням гравюри тих часів справляли не менше враження, як багатокольорові малюнки рукописних книг.

Першим осередком українського граверства був Львів. Там у половині XVI ст. майстер Лаврентій Филипович створив граверську школу. Найстарша друкована книга з гравюрами, що збереглася в Україні, є **Апостол**, виданий 1574 р. львівським братством Успенської церкви. Не-

Невідомий гравер. Притча про багача і смерть.
3 "Євангелія учительного". 1637 р. Київ.

довго після цього постали в Україні ще й інші осередки граверства, найвидатнішими з яких були Острог (друкарня Острозької Академії) і Київ (друкарня Печерської Лаври). У кожному з цих осередків присвячувалось велику увагу удосконаленню якості своїх видань, тому техніка українського граверства стояла на високому рівні.

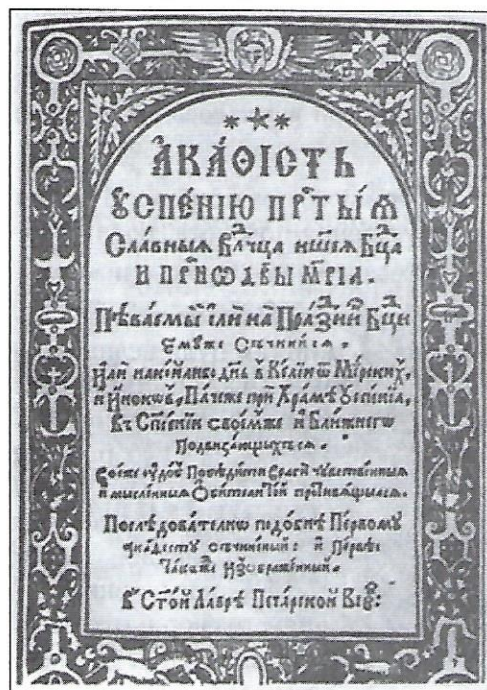
Із плином часу графічне оздоблення книг збагачувалось новими елементами, хоч в основному мистці дотримувались усталених традицій. Натомість з кінця XVII ст., книжкові ілюстрації почали набувати нового характеру. На

зміну візантійському стилю прийшов західноєвропейський реалізм. Значний вплив на українських граверів мали німецька, голландська та венеційська гравюри.

Існують різні види техніки для виконання гравюри. Головними з них є: дереворит, лінорит, офорт і літографія.

ДОБА БАРОККО

З часів гетьманування Мазепи (кінець XVII — початок XVIII ст.) був період інтенсивного розвитку граверства. Під впливом бароково-го стилю праця граверів набула характеру складних мистецьких творів. У них зустрічаємо барокове уподобання до символів із алегоричним змістом, великої кількості фігур і пишної рослинної орнаменталії. До розквіту граверства в Україні спричинились майстри, які поглибивши свою освіту в Західній Європі,

“Акафіст” — видання друкарні Києво-Печерської лаври. 1625 р.

пі, поширили нову техніку гравірування в Україні. З кінцем XVII ст. гравірування на металі поступово витіснило давню техніку деревориту.

Крім книжкової гравюри виготовляли й окремі композиції — естампи, які друкували на великому папері і подібно до картин. Тематика естампів була різноманітною: сцени з Біблії, краєвиди міст, монастирів та відомих будівель і т.п. Велику популярність мали також так звані “тези” на прославу політичних та церковних діячів. Заслуженого діяча зображували в колі святих та по-статей з історії, а внизу виписували віршовану присвяту.

Київ був у той час провідним осередком граверства. Там плекали гравюру в Могилянській Академії і малярській школі Печерської Лаври. Іншими осередками граверства були Чернігів, Львів та Почаївський монастир. Багато

Успенський собор Києво-Печерської лаври. 1623 р.

мистців їхало за кордон удосконалювати свою техніку. Своїм високим рівнем українське граверство поширювалось далеко поза Україну: Польщу, Литву, Білорусь, Молдавію, Румунію і найбільше в Росію.

Доба барокко дала ряд визначних українських граверів. Серед них:

ОЛЕКСАНДЕР ТАРАСЕВИЧ — найвизначніший тогочасний гравер на цілу Східню Європу. Тарасевич був основоположником української школи граверства і виховав цілу плеяду майстрів. Він ілюстрував багато книжок і виконав багато "тез" на прославу різних діячів, гербові композиції (родовідні дерева), атласи і т. д. Він був монахом Печерської Лаври та очолював її друкарню.

ІВАН ЩИРСЬКИЙ — автор ряду тез, пройнятих патріотичним змістом, на честь діячів того часу,

НИКОДИМ ЗУБРИЦЬКИЙ — автор відомої гравюри "Оборона Почаївського монастиря від турків",

ЛЕОНІД ТАРАСЕВИЧ — творець серії ілюстрацій до Києво-Печерського патерика, що зображають життя святих ченців Печерської Лаври. Він теж автор відомого портрета Мазепи.

ІВАН МИГУРА. Використовував елементи народного мистецтва, головне в його декоративних обрамленнях текстів. І. Мигура — автор великої гравюри на честь гетьмана Мазепи, на якій зображені церкви, уфондовані Мазепою.

Пояснення слів

відтиснути — to imprint, press out

дереворит — woodcut

естамп — engraving, a print

мідерит — incision on copper

привабливий — attractive

рукопис — manuscript

сталерит — engraving made by using a metal plate

удосконалити — to perfect

гравюра — engraving

друкарство — printing

лінорит — (linoleum) print

основоположник — founder

присвячувати — dedicate

Закріплення

1. Що таке граверство? Чим граверство відрізняється від способу творення графічного мистецтва у княжій добі?
2. Яке місто було першим центром українського граверства? Хто займався виданням книжок на церковно-слов'янській мові в тому місті?
3. Які міста та монастирі були головними осередками українського друкарства й граверства в добах ренесансу й барокко?
4. Як змінилася українська графіка в добах ренесансу й барокко? Що вплинуло на цю зміну?
5. Назвіть кілька визначних українських графіків бароккової доби.
6. Хто вважається найвизначнішим українським графіком доби барокко?

Творче домашнє завдання

Розгляньте гравюру "Притча про багатія і смерть" (на початку цієї лекції) з книги "Учительне євангеліє". Прочитайте вірш визначного поета доби ренесансу Кирила Транквіліона Ставровецького "Лікарство розкішникам цього світу" дайте відповіді на питання.

О, смерте несподівана,
Ти мене, пана багатого,
Неприготованим сьогодні застала,
І все моє гарне і любе забрала,
І на віки від очей моїх у темряві сховала!
Де нині мої замки муровані, коштовні?
І палати мої світлі, гарно розмальовані?
І гаманці, грішми-злотом наладовані?
І убрання дорогими шовками гафтовані?

О, смерте, жорстока і гнівлива,
Мені горе робити скваплива,
Несподівано ти все від мене забрала
І мене між гидкі трупи поклала.

Ще вчора в моїм домі радість панувала,
Музики так весело пригравали,
Мої друзі гарні пісні радісно співали,
І на трубах мідяних грали-вигравали,
З дівчатами солодкими любо танцювали,
Вином-медом срібні шклянки щедро наливали;
Столи мої присмаками й питвом були вкриті,
Кругом гості засідали славні, знамениті.
А сьогодні — все те гарне навіки минуло,
І багатство, і вся слава, — як би їх і не було.
Замість цього — усього злого прийшло панування:
Страх, і болі, і терпіння, й гірке нарікання.

1. Що думали автори вірша і гравюри?
2. У гравюрі бачимо намагання мистця усучаснити картину. Кого автор бачить в особі багатія?

Творче завдання

1. У гравюрі Щирського бачимо грецьку богиню. Яка це богиня і яка її тут роль?
2. Яким зображає гетьмана Мазепу у своїй гравюрі Мигура?
3. Яке пов'язання Мазепи до церков вгорі гравюри Мигури?

Іван Мигура. Прославлення гетьмана
І. Мазепи. 1700 р.

Іван Щирський. Теза на честь
Прокопа Колячинського. 1690-і рр.